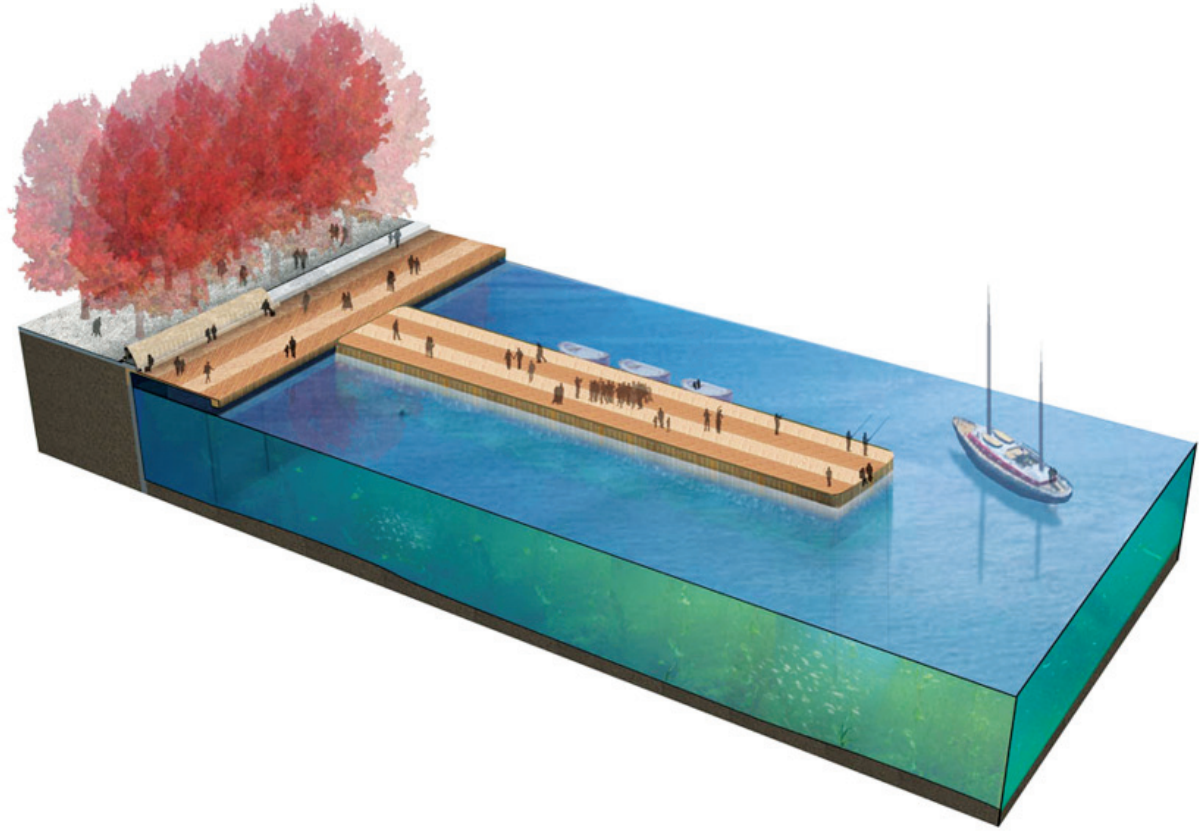
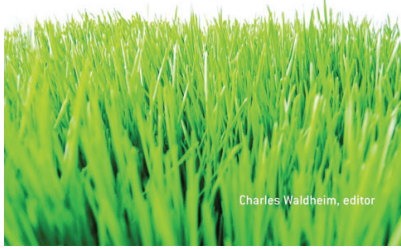

ALTTA: Charles Waldheim'in editörlüğünü yaptığı kitap peyzaj şehirciliği üzerine 14 ayrı makaleden oluşuyor. SAĞDA: Peyzaj şehirciliği kavramını benimseyen projeler geliştiren West 8'in Toronto kıyı şeridine geliştirdiği fikri projesinden bir kesit.

The Landscape Urbanism Reader

AÇIK UÇLU KENTLEŞME

Garanti Galerî ve Platform Garanti'nin ortaklaşa düzenlediği Disiplinlerötesi Konferans Dizisi kapsamında Amerikalı mimar ve teorisyen Charles Waldheim, 7 Şubat'ta Planlama, Ekoloji ve Peyzajın Ortaya Çıkışı başlıklı bir konferans verdi. Landscape urbanism (peyzaj şehirciliği) kavramının yaratıcısı olan Waldheim planlamanın artık bina bloklarına göre değil, peyzaj dokusuna göre şekilleneceğini savunuyor.

Enise B. Karaçizmeli

EBK: Geçtiğimiz yıllarda mimarlık, peyzaj mimarlığı ve planlama arasında gelişen disiplinler arası çalışmalar önem kazanmaya başladı. Öncesinde ise meslek alanları arasındaki ayrımlar oldukça keskindi. Burada da yeni yeni gelişen bu çok disiplinli çalışma kültürü hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu birlikteliğin sebepleri ve sonuçları neler?

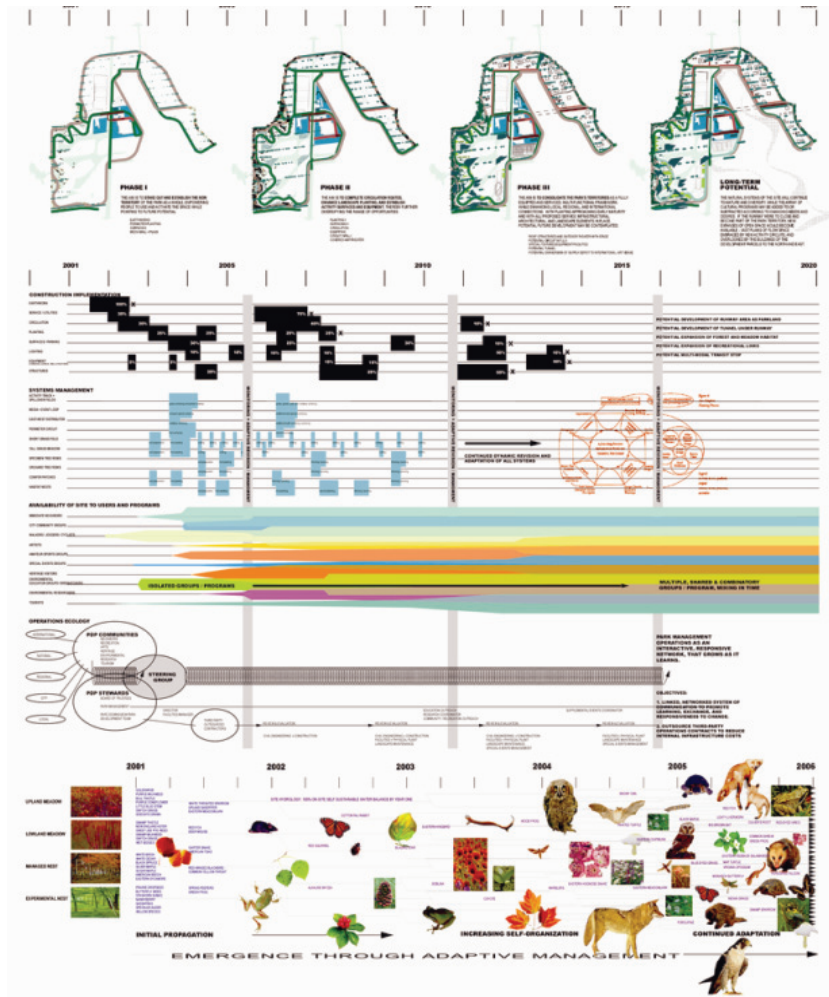
CHARLES WALDHEIM: Son yıllarda böyle bir gelişme olduğu gözleniyorsa bence bu konuda çok da geç kalınmış değil. Tasarım disiplinleri geçtiğimiz yıllarda birçok konuda yeniden gündeme geldi ve disiplinler birbirleriyle uzlaşma yaşadı. Bu durumu öncelikle tasarım disiplinlerinin ayrıldığı zaman bağlamında değerlendiriyorum. Özellikle Kuzey Amerika'da disiplinlerin ayrıldığı dönem 1960'lara denk düşüyor. 1960'larda birçok peyzaj

mimarı, tasarımcıların problemin bir parçası olduğunu hissetti ve çevresel konularda radikal bir tavır takındı. Aynı dönemde, 1950'lerden beri kamu politikasına hizmet eden planlamanın da bu yönde gelişimi hızlandı ve 1968'de sosyal konularda söz sahibi olabilmek için ayrıştılar. Bu ayrışma eğitime de yansıdı; Toronto'da, Harvard'da ve diğer okullarda bölümler ayrıldı. Son yıllarda bölümlerin tekrar bir araya geldiğini görüyoruz; Harvard'da peyzaj mimarlığı ve planlama, 10 yıl önce tasarım fakültesine döndü ve bu gelişmeler uluslararası bir akım olarak devam etti. Burda bence sorulması gereken neden bu noktaya gelindiği. Tasarım disiplinlerinin ayrışması olumlu sonuçlar doğurmadı. Ayrışma sonucunda, çevresel konularda gerçekten iyi ama tasarım konusunda bir o kadar yeteneksiz; planlama, sosyal politika ve demografi üzerine uzmanlaşmış ama tasarım disiplinlerinin bir parçası olmayan insanlar yetiştirdi. Mimarlıksa bu dönemde giderek artan bir hızla biçime yönelik fikirlerle meşgul oluyordu, bu uzmanlık alanları arasında bir nevi özerkliğe sahip gibi davranıyordu. Bu

ayrılıkçı durum yapıyı çevreye olumlu yansımadı. Özellikle Kuzey Amerika'da, bugün karşılaştığımız problemlerin kaynağının kamu politikası, çevresel konular ve tasarım kültürü arakesitinde olduğunu keşfettik.

EBK: Ekoloji ve peyzaj terimleri gündelik hayata girmeye başladıkça yakın geçmişte pek bilinmeyen bu terimlerle ilgilenen meslek dallarının da geliştiği gözleniyor. Ama bu gelişimin burada Batı'ya göre yavaş bir seyri var. Bu yüzden de peyzaj şehirciliği kavramına, sanayileşme ve kentleşmeyi geç yaşamış bir coğrafya olarak aşına değil ki terminolojide tam olarak karşılığının bile olmadığını söyleyebilirim.

cw: Peyzaj oldukça problemleri bir kategori çünkü gerçekten ne anlama geldiğini bilen çok az insan var ve farklı kültürlerde farklı anlamlar taşıyor. Bu yüzden anlamı değişkenlik gösteriyor ve geniş bir kamusal tanınırlığı yok. Tabi ki hepimiz kentin önemli bir konu olduğu konusunda hemfikiriz, bu konuda bir duyarlılık var. Peyzaj şehirciliği de problemsiz bir kavram değil ama bence ekolojik kentleşmeyle birlikte, içinde bulunduğumuz koşulları en iyi o anlatıyor.

EBK: Peki, bu kavramın nasıl oluştuğundan bahseder misiniz? Bildiğim kadarıyla 1997'de Şikago'da Peyzaj Şehirciliği adıyla bir sempozyum ve buna paralel bir sergi düzenlediniz. Kavram, o zamandan bugüne halen tartışılıyor. Peyzaj şehirciliğinin postmodern şehirciliğin bir parçası olduğunu söyleyebilir miyiz?

cw: Bu iyi bir ayırım. Benim çalışmamdan önceki kaynaklar çoğunlukla Kenneth Frampton, Rem Koolhaas, Lars Lerup, James Corner gibi Amerikan kentlerini inceleyen Avrupalı mimarların çalışmalarıydı. Dolayısıyla 1980'lerin ve 1990'ların başındaki makalelere bakarsanız Avrupalı mimar ve kent uzmanlarının Los Angeles, Houston ya da Atlanta gibi Amerikan kentlerini anlamak için öncelikle peyzajı anlamının gerekliliğini savunduklarını görürsünüz. Bir yüksek lisans öğrencisi olarak o dönemlerde araştırma konum Amerikan kentleriydi ve ben de bu makaleleri okuyordum. Mimarlık eğitimi aldığım için peyzaj hakkında hiçbir fikrim yoktu ve bu konuda bir şeyler bilmem gerektiğini anladım.

Peyzaj şehirciliği, ilk aşamada Avrupalı mimarların Amerikan kentlerine bakıp onları tanımlama çabası; yoğunlukları azalan ve yatay düzlemde yayılan kentlerin davranışlarını tanımlamaya çalışan bir tür bakış açısı. 1980'lerde "yeni kentleşme" akımı başladı. Yeni kentleşmenin, aslında kültürel olarak muhafazakâr, Avrupa kentsel planlama tarihine yönelen, oldukça postmodern -bir çeşit tarihsel mimari kentleşmeyi savunan- bir gündemi vardı. Peyzaj şehirciliği de Amerikan kentlerinin var olan koşullarını tasvir etmesinin yanında, yeni kentleşmeye ve tüm geleneksel kent biçimlerine karşı polemik bir yanıt, eleştiri olarak ortaya çıktı.

James Corner, Mohsen Mostafavi, Adriaan Geuze gibi isimlerin de çalışmalarını sundukları 1997'deki konferanstan sonra, farklı bağlamlarda kentlerin dönüştükleri biçimleri ve yeni bir tip çalışmayı ifade eden bir terime dönüştü.

EBK: Bu kavram kapsamında hangi kentlerin üzerine projeler geliştirildi? Sanırım çoğunlukla Kuzey Amerika kentleri çalışılmış.

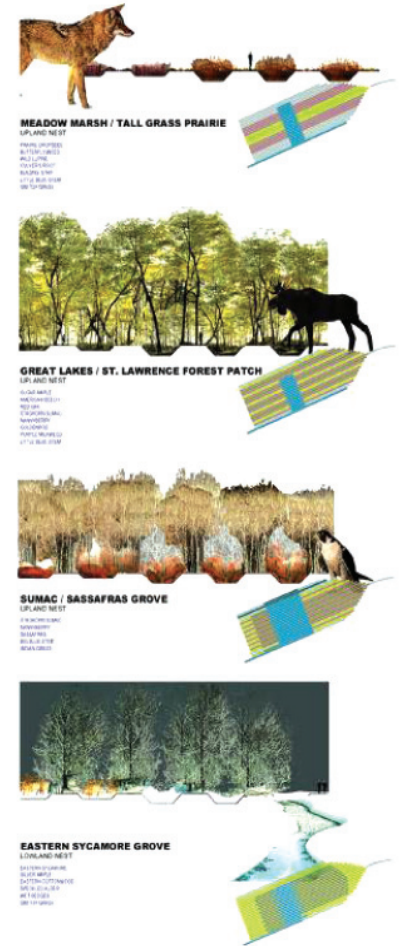
ALL WATER ON THE SITE DRAINS INTO A SERIES OF RIDGE-AND-FURROW BASINS. THE WATER COLLECTS IN THE FURROWS WHERE IT SLOWLY DRAINS INTO THE GROUND. BECAUSE OF THE MANY DIFFERENT SOIL-WATER CONDITIONS, A WIDE RANGE OF HABITAT COMMUNITIES CAN BE SUSTAINED, WITH WETTER SPECIES LINING THE FURROWS AND DRIER ONES ON THE RIDGES. PATHS AND TRAILS RUN THROUGH THESE VARIOUS NESTS FOR PEOPLE TO EXPERIENCE THE RICH INTRICACY OF THESE ALWAYS EMERGENT SETTINGS.

cw: Kavram Kuzey Amerika kentlerini inceleyen Avrupalı uzmanların çalışmalarından doğduğu için ilk çalışmalar Kuzey Amerika'da yürütüldü; Los Angeles, Houston, Atlanta, benim kendi çalışmamda Detroit, James Corner'ın çalışmalarında Doğu Yakası kentleri (New York, Boston, Philadelphia) yer aldı. Aslında Amerikalılar bu çalışmalara oldukça şaşırdı, peyzaj mimarları da. Hatta ilk başlarda biraz ürkütükleri söylenebilir, belki hâlâ da ürküyorlardır. Zamanla kavram onlara da faydalı gelmeye başladı. Şimdilik peyzaj şehirciliğinden söz edilen yerler New York, Toronto gibi büyük kentler.

EBK: Peki, genelde Kuzey Amerika kentleri için düşünülen bu tip kentleşme, İstanbul gibi köklü bir tarihe, oldukça hareketli bir topografyaya sahip ve kentsel dokusu çok yoğun bir kente nasıl uygulanabilir? İstanbul'u bu gözle inceleme fırsatınız oldu?

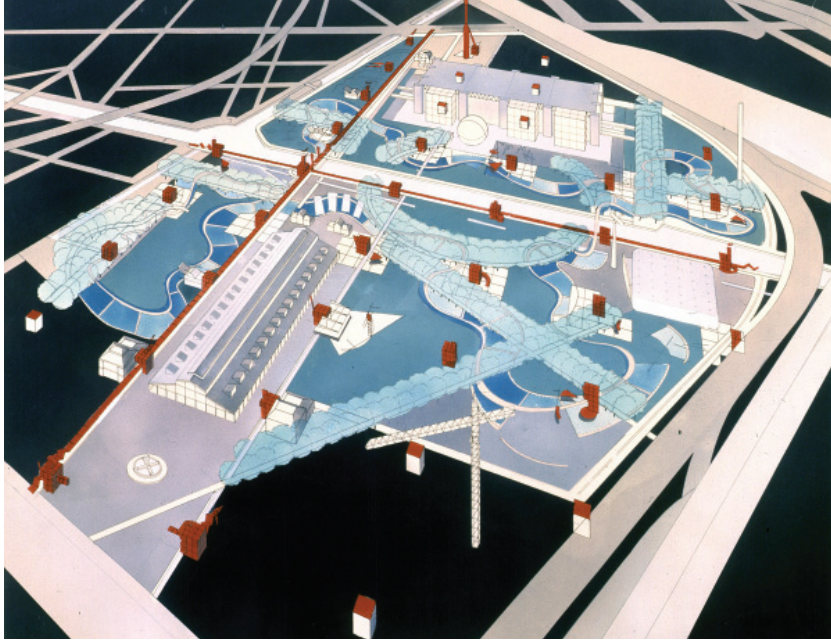
cw: İstanbul'u, Harvard ve Toronto üniversitelerinde, tezlerinde İstanbul'u çalışan öğrenci projelerinden biliyorum. Bu bana küçük de olsa bir fikir verdi. Ama

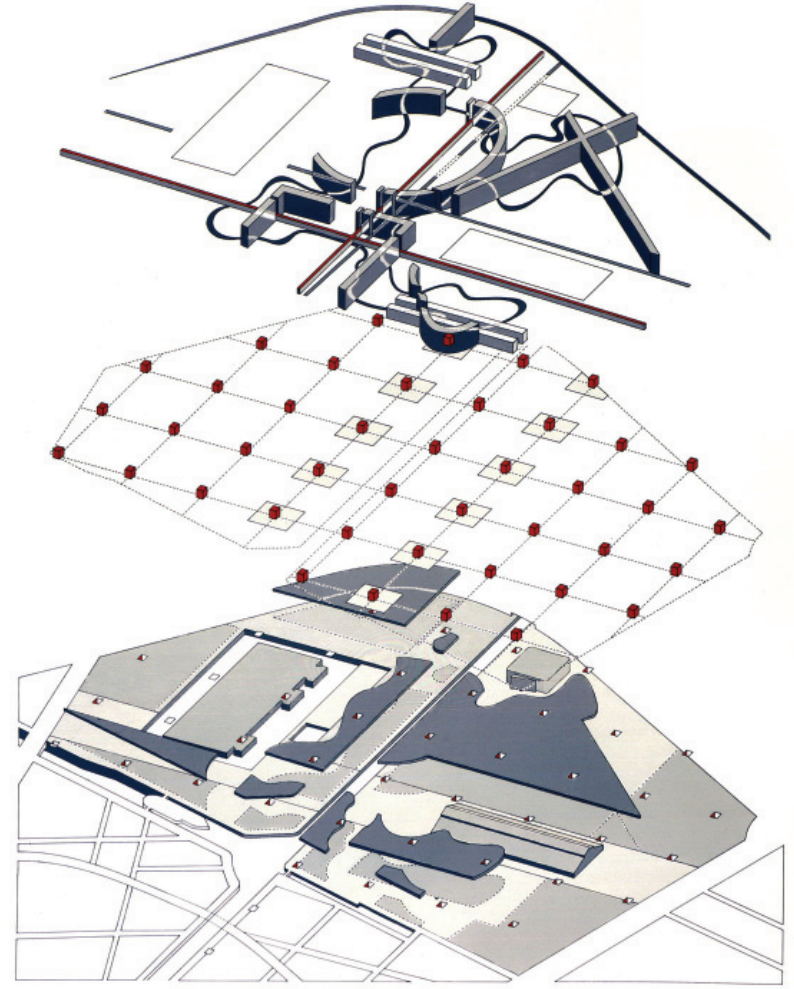
şunu söylemeliyim ki Amerika ya da Batı Avrupa'daki durumların farklı kültürlerle uyarlanmaları konusunda çok dikkatliyim. Kentlerin çok hızlı büyüdüğü, çevresel ve ekolojik stratejilere ihtiyaç duyulan Asya'da, özellikle Çin'de devam eden birçok proje var. Kültürel mirasa sahip tarihi kentlerde mevcut bazı temel kurallar var; bunlardan biri, sıklıkla karşılaştığım ekonomik büyüme ve ekolojik koşulların kesişimi. Belki de kentin tarihi merkezi makul bir boyuttadır ve sürdürülebilirdir. Elbette farklı araçlara gereksinim duyulur ve peyzaj şehirciliği bu araçlardan biri olmayabilir.

Bir kente ilk geldiğimde havaalanının ve limanın nerede olduğuna bakarım. Bunlar, bölge ekonomisinin itici güçleridir. Bu alanlara nüfusun büyümesi ve göç üzerinden bakarsanız, çoğunlukla ekolojik hikâyeler bulabilirsiniz. Çünkü büyüyen kentlerde yeni bir tür kent biçimi oluşur ve bu, merkezde gerçekleşmez. Havaalanı, liman gibi ekonomik itici güçlere baktığınızda, bugün artık kent merkezinde konumlanmadıkları ortada.

ÖNCEKİ SAYFADA: James Corner'ın ofisi Field Operations'ın Toronto Downsview Park için 1999'da açılan yarışmaya tasarladığı projenin vizyonu, peyzaj şehirciliği prensipleriyle örtüşüyor.

BU SAYFADA: Bernard Tschumi'nin 1982'de açılan Paris Parc de la Villette yarışmasına Jacques Derrida ile fikir alışverişi yaparak tasarladığı park, bugün dekonstrüktivist mimari örneklerden biri.

Peyzaj şehirciliği bence özel sermayenin yönettiği yerlerde gerekli. Bu yüzden bu kavramı benimseyenlerin çoğu küresel ekonomi akışından oldukça memnun. İçinde bulunduğumuz koşullarda yerel yönetimler ve devlet, her şeyi değiştirmeye eğilimli olan paraya kıyasla güçsüz. Bunun olumlu ve olumsuz yönleri var ama çok güçlü planlama kültürü olan yerlerde çok daha geleneksel yöntemler kullanılıyor. Bu konuda tek istisna Çin çünkü Çin'de devlet kontrolü var ama aynı zamanda peyzaj şehirciliği ve ekolojik kentlerle çok ilgileniyorlar.

EBK: Peyzajdan planlamaya bakan peyzaj şehirciliğini plancılar nasıl karşıladı?

cw: Geçtiğimiz yıllarda Harvard Üniversitesi Planlama Bölümü'ne konferans için çağırılmıştım. Plancılar biraz şaşkın, peyzaj şehirciliğiyle ilgili bir şeyler biliyorlar ama bunu nereye koyacaklarından emin değiller. Bugün birçoğu, ekolojik bölge planlaması yaptığını düşünüyor. 1968 sonrası dönemde peyzaj mimarları ve plancılar, projeleri kent planlaması doğrultusunda, ekolojik yaklaşımla tasarlama eğilimindeydi. Bu yaklaşım

1968'den sonra birçok yönden başarı elde etti ve uluslararası platformda oldukça ses getirdi ama bence başarısız oldu. Başarısızlığı, öncelikle "planlamama" kararı almamızla ilgili ki bu da ekonomik koşullarla bağlantılı. Kuzey Amerika'da gerçekten bir planlama yaptığımız söylenemez, kentler ekonomik süreçlerin birer sonucu. Peyzaj şehirciliği öncelikle, "Bu zaten 30 yıldır yaptığımız şey değil mi?"yi sordu. Sonraki soru ise "Eğer değilse, neresi farklı?".

EBK: Peyzajın kentleşme ve mimaride ele alınışının son yıllarda değişmesi de sanırım peyzaj şehirciliği kavramına zemin hazırladı. Makalelerinizde bu değişimden bahsederken Paris Parc de la Villette yarışmasından sıklıkla bahsediyorsunuz. Tschumi ve Koolhaas'ın projelerini, bu yaklaşım farklılığının referansları olarak gösteriyorsunuz. Bu projelerin özelliğinden bahseder misiniz?

cw: Parc de la Villette yüzünden başıma gelmedik kalmadı. Birçok meslektaşım yarışmanın eski haber olduğunu ve amacının da bu olmadığını söylüyor. Yarışmayı sürekli öne sürüyor olmamın sebeplerinden

biri projelerin düşüncelerde bir kaymaya sebep olması. Başvuru yapan 300 projenin neredeyse hepsi peyzajı, kentin dışında güzel bir ortam olarak farz ediyordu. Şartnamedeki ihtiyaç programı çok bürokratik ve detaylıydı. Çoğunluk bu programın doğru olduğunu sandı ve çok güzel parklar, harika peyzajlar tasarladılar. Yalnızca iki proje, peyzajın önemli olmasının sebebinin program değişikliğine izin vermesi olduğunu iddia etti ve programa karşı çıktı; "Bugün, 1982'de ne biliyorsak bilelim, 2009'da yanlış olacak çünkü bu kentlerin işleyiş biçimi değil, programlar sürekli değişir" dedi. Hem Tschumi hem de Koolhaas farklı şekillerde, peyzajın güzel olduğu, yeşil olduğu ya da havayı ve suyu temizlediği için değil, kent programının değişimine bir model oluşturduğu için önemli olduğunu savundu.

Bu durum peyzaj şehirciliğinin kaynaklarından biri. Çünkü bu fikri savunanlar, peyzajda program değişikliğini keşfeden mimarlardı. Bugün Adriaan Geuze, James Corner gibi peyzaj şehircileri de çok benzer şeyler söylüyorlar. Mimarlar peyzajda program değişimini keşfettiler.

Koolhaas, Geuze, Corner gibi teorisyenleri okursanız, belirsizlik, akış, açık uçluluk, açık sistemler gibi terimlere sıklıkla rastlarsınız. Parc de la Villette, mimarların açık uçluluğun aslında bir avantaj olduğunu kavradıkları ilk örneklerden biriydi, bu yüzden sürekli bahsediyorum.

Açık uçluluk ve belirsizlik üzerine bu bahsettiğim programla ilgili olanın yanında ekoloji hakkında da bir tartışma var. Batıda yeni bir Central Park yapmaya yetecek kadar bütçe yok artık. Peyzaj şehirciliğini temel alan projelere baktığınızda, esas iddialarının ekolojinin, maliyetini karşılayabileceğimizden daha karmaşık bir park yaratmasına olanak tanımak olduğunu görürsünüz. Bunun için doğal sistemlerin daha açık olmasına, müdahale etmeden, kendi kendine karar vermesine izin verilir. Ekolojiyi, karmaşayı büyütmesi, gelecek koşullara bir şekilde yanıt verebilmesi için serbest bırakıyoruz. Yani hem program hem de ekoloji yönünden esas konsept belirsizlik. Bu fikir peyzaj şehirciliğini, kurallar koyan, binaların nasıl görüneceğini belirleyen postmodern şehircilikten ayırıyor.